

Bûselik Makamı Seyri

İstanbul Belediyesi Konservatuvarı (Darül-Elhan) Türk Musikisi Talebe Cemiyeti

Ahmet Şefik Gürmeriç

[1904 - 1967]

Usûlü : S o f y a n

Bûselik Makamı

a) Durağı: Dügâh perdesidir.

b) Seyri: Çıkıcıdır. Bazen çıkıcı-inici olarak da kullanılmıştır.

c) Dizisi: İki tip dizisi vardır:

I) Yerinde Bûselik beşlisine Hüseyni'de (5.derece) Kürdi dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir (Bûselik beşlisi + 5.derecede Kürdi dörtlüsü).

II) Yerinde Bûselik beşlisine Hüseyni'de (5.derece) Hicaz dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir. Görülüyor ki Bûselik makamının her iki dizisinde değişen yalnız güçlü üstündeki bölgedir. Karar perdesi üzerinde bulunan Bûselik Beşlisi değişmez. Hüseyni'de Hicaz bulunan ikinci tip dizi az kullanılmıştır.

d) Güçlüsü: Beşli ile dörtlü'nün ek yerindeki (5.derece) Hüseyni perdesidir. I.dizi üzerinde Kürdi, 2. dizide üzerinde Hicaz dörtlüleri vardır. Bazı klasik eserlerde Çargâh perdesi I.güçlü, Hüseyni ise 2.güçlü olarak kullanılmıştır.

Not: Her iki dizi birbirine karıştırılarak kullanılabilir.

e) Asma Karar Perdeleri: Bûselik makamı dizisi Batı müziğinin Lâ Minör ile aynıdır. Yani Batı müziği bakımından Lâ Minör'dür. Hüseyni üzerinde Kürdi bulunan dizi, Eski Minör, Hicaz bulunan dizi ise Armonik Minör'dür. Melodik Minör tarzı bizde kullanılmamıştır. Eski bestecilerimize bu dizi fazla Batılı ve sert geldiğinden, makamın esas yapısında olmamakla beraber, bazı küçük geçkileri yapmayı âdet edinmişlerdir.

I) Bûselik seyri sırasında Nevâ perdesinde Hicaz, Çargâh perdesinde Nikriz çeşnisi göstermek, sözü edilen geçkilerden ikisidir.

2) Hüseyni perdesi makamın güçlüsüdür. Üzerinde Kürdili veya Hicazlı yarım karar yapılı. Bunun dışında bazı besteciler Acem (fa) perdesi yerine bakiye diyezli fa(Eviç) perdesini kullanarak, Hüseyni perdesinde Uşşaklı bir asma kalış yapmışlardır.

3) Buraya kadar anlatılan geçkiler makamın esas yapısında olmadığı halde âdet olan geçkilerdir. Şimdi makamın şartlarının doğurduğu bir geçkiyi inceleyelim:

Her minör bağlı majörüne geçki yapar; Bûselik makamı dizisi Lâ Minör olduğuna göre, zaman zaman sol bakiye diyez (Nim Zirgüle) perdesini atıp yerine Râst perdesini kazanır ve bu arada biraz da Çargâh perdesinde kalış yaparsa da Do majör'e yani bizim Çargâh makamımıza geçki yapmış olur.

Yukarıda sözü edilen geçkilerden birini veya birkaçını yapmak veya yapmamak tamamen bestecinin zevk ve tekniğine kalmış bir şeydir. Bununla beraber yapılmasında, ifade bakımından fayda olduğu da muhakkaktır.

f) Donanımı: Hüseyni üzerinde Kürdi bulunan dizi esas alınarak, donanımına bir şey yazılmaz. Hüseyni'de Hicaz olan dizi ve diğer değişiklikler eser içinde gösterilir.

g) Perdelerin T.M.deki isimleri: Dügâh, Bûselik, Çargâh, Nevâ, Hüseyni, Acem, Gerdâniye ve Muhayyer'dir.

Hüseyni'de Hicaz çeşnisinin seslerinin isimleri ise Hüseyni, Dik Acem, Nim Şehnâz ve Muhayyer'dir.

h) Yeden'i: 2.çizgideki bakiye diyez'i sol (Nim Zirgüle) perdesidir. Çoğunlukla "Bûselik makamının kararı Zirgüle'dir" diye yanlış olarak söylenir. Çünkü Zirgüle perdesi küçük mücennep diyezli sol'un ismidir. Bununla beraber bu yanlışlık çok yer etmiştir ve pratikte Zirgüleli karar denilince karar perdesi ile yeden arasında 5 koma olan kararlar anlaşılır.

i) Genişlemesi: Her iki dizi için, durak üstünde bulunan Bûselik beşlisi simetrik olarak tiz durağın üst tarafına göçürülür. Bu, aynı zamanda Hüseyni'de Kürdi varsa, Kürdi dizisi olarak; Hüseyni'de Hicaz varsa Hümâyün dizisi olarak uzatılması gibi aynı sonucu verir. Demek ki, simetrik genişleme yaptığımız zaman bu her iki dizi için aynı zamanda yeni dizi oluşturmak da oluyor.

Seyri:

Durak perdesi civarından seyre başlanır. Dizinin iki tarafında karışık gezinildikten sonra güçlüde yarım karar yapılır. Bu arada gerekli yerlerde yukarıda sözü geçen asma kararlar ve gerekli geçkiler de gösterilir. Daha sonra ya bütün dizide karışık gezinip, veya istenirse genişlemiş kısımda da dolaşıldıktan sonra Dügâh perdesinde çoğunlukla yedenli tam karar yapılır.

Kaynak : Türk Musikisi Nazariyatı ve Usûlleri-Kudüm Velvelleri / İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]

S o f y a n U s û l ü

*) Dört zamanlıdır.

*) İki tane iki (2 +2 = 4) zamanın veya iki Nim Sofyân'ın birleşmesinden meydana gelmiştir.

*) 4/8'lik ve 4/4'lük iki mertebesi varsa da, 4/4'lük ikinci derece daha çok kullanılmıştır.

*) Pışrevlerde, İlâhîlerde, şarkılarda, türkülerde, oyun havalarında, kısaca özel usûl mecburiyeti olmayan hemen her formada kullanılmıştır

Sofyan D a r b U s û l ü

1 . Darb :

(Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]

2 . Darb :

(Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]

3 . Darb :

(Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]